

ČESKÁ REPUBLIKA

**ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY**

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Josefa Baxy a soudců JUDr. Lenky Kaniové a JUDr. Zdeňka Kühna v právní věci žalobkyně: **PhDr. H. P.**, proti žalovanému: **Ministerstvo spravedlnosti**, se sídlem Vyšehradská 16, Praha 2, o žalobě proti rozhodnutí žalovaného ze dne 6. 8. 2008, čj. 338/08-SOSV-OSV, v řízení o kasační stížnosti žalobkyně proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 9. 6. 2009, čj. 7 Ca 216/2008 - 54,

t a k t o :

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 9. 6. 2009, čj. 7 Ca 216/2008 - 54, **se zrušuje** a věc **se vrací** Krajskému soudu v Praze k dalšímu řízení.

O d ů v o d n ě n í :

I.

Vymezení věci

[1] Žalobkyně požádala dne 27. 6. 2008 Městský soud v Praze o poskytnutí informací v souladu se zákonem č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Městský soud ji dne 14. 7. 2008 vyzval, aby svoji žádost upřesnila. Jelikož je žalobkyně toho názoru, že výzvu k upřesnění žádosti nelze učinit po uplynutí sedmidenní lhůty, podala proti postupu městského soudu stížnost dle § 16a zákona o svobodném přístupu k informacím. Žalovaný ji však v záhlaví uvedeným rozhodnutím zamítl a potvrdil postup městského soudu.

[2] Žalobkyně podala proti rozhodnutí žalovaného žalobu k Městskému soudu v Praze, současně požádala o osvobození od soudních poplatků. V potvrzení o osobních, majetkových a výdělkových poměrech uvedla, že nemá žádné příjmy z pracovní činnosti ani podnikání. Pobírá pouze dávky státní sociální podpory, tj. přírůstek na dítě ve výši 500 Kč měsíčně, rodičovský příspěvek ve výši 3800 Kč měsíčně a sociální příplatek ve výši 412 Kč měsíčně, a dávky pomoci v hmotné nouzi (příspěvek na živobytí ve výši 835 Kč měsíčně). Jediným majetkem větší ceny je osobní automobil Škoda Octavia, který vlastní žalobkyně ve společném jmění manželů a s nímž nakládá výlučně bývalý manžel. Žalobkyně má dvě nezletilé děti, které s ní nežijí

ve společné domácnosti, soudem jí na ně bylo stanoveno výživné ve výši celkem 4100 Kč. Třetí nezletilé dítě žije s žalobkyní ve společné domácnosti. Dluhy žalobkyně vůči 8 různým věřitelům činí 247 948,50 Kč a dále nebylo dosud pravomocně rozhodnuto o závazcích v celkové výši 323 817,29 Kč. Žalobkyně dále uvedla, že jejím jediným příjmem jsou sociální dávky, které nepokryjí ani obligatorní náklady, nevlastní žádný majetek, který by mohla zpeněžit.

[3] Městský soud žádost o osvobození od soudních poplatků zamítl. Dospěl k závěru, že v potvrzení žalobkyně o jejích majetkových poměrech nemohou být uvedeny všechny skutečnosti rozhodné pro posouzení žádosti o osvobození od soudních poplatků. Měsíční příjem stěžovatelky činí 5547 Kč a pokud plní soudem určené výživné na své dvě nezletilé děti, zbývá jí na obživu sebe samé a třetího nezletilého dítěte částka ve výši 1447 Kč (resp. 2107 Kč), z níž nelze hradit životní náklady dvou osob. Údaje uvedené v potvrzení dle názoru soudu neosvědčují skutečné majetkové poměry žalobkyně, potvrzení je nevěrohodné. Městský soud dále s poukazem na soudní listiny týkající se projednání dědictví po zůstavitelce Ing. E. P. (matce žalobkyně) uvedl, že se žalobkyně zřekla dědictví po své matce, na její místo nastoupily tři nezletilé děti žalobkyně. Dle návrhu na projednání dědictví, který sepsala žalobkyně jakožto zákonná zástupkyně dědiců, bylo v majetku zůstavitelky celkem 648 položek movitého majetku, které zahrnují i obrazy a tisky známých autorů. Soud tedy při posuzování majetkových poměrů žalobkyně přihlédl k tomu, že se zřekla možnosti zdědit majetek větší hodnoty. V době, kdy žalobkyně odmítala dědictví, musela o tomto majetku zůstavitelky vědět. K odmítnutí dědictví měla žalobkyně nepochybně právo, nicméně musela si být současně vědoma své povinnosti zaplatit soudní poplatek z předmětné žaloby. Smyslem osvobození od soudních poplatků je zabránit tomu, aby nebyl jedinci, který se nachází v nepříznivé majetkové situaci, zamezen přístup k soudní ochraně. Pokud však žalobkyně svým jednáním zabrání zlepšení svých majetkových poměrů, nemůže se dle mínění soudu dovolávat svých špatných majetkových poměrů.

[4] Městský soud se dále v odůvodnění usnesení zabýval charakterem daného soudního sporu. Konstatoval, že postup žalobkyně ve věci nesměřoval k získání informace, kterou soud nepochybně hodlal žalobkyni po odstranění neurčitosti žádosti poskytnout, nýbrž pouze k zahájení řízení o stížnosti, tedy v konečném důsledku k oddálení získání informace. Výkon práva tímto způsobem lze označit za šikanózní, byť je formálně v souladu se zákonem. Účelem postupu žalobkyně nebylo vykonat právo, nýbrž samoučelně napadnout postup správního orgánu oprávněným prostředkem, zatímco dosažení vlastního smyslu a účelu sledovaného právní normou bylo pro žalobkyni nepochybně vedlejší a z jejího hlediska bez významu. Soud rovněž poukázal na počet a povahu soudních sporů, které vede u městského soudu. Jedná se o cca. 30 věcí týkajících se zákona o svobodném přístupu k informacím. Pokud hodlá svá práva vymáhat soudní cestou v takovém rozsahu a nadto šikanózním způsobem, je spravedlivé po ní požadovat, aby soudní řízení vedla s vědomím existence nákladů řízení. S ohledem na počet žalobkyní vedených řízení považuje soud její žádost o osvobození od poplatků za zneužití tohoto institutu. Pokud je žádáno o osvobození od soudních poplatků nad rámec obvyklých poměrů, což je s ohledem na počet vedených řízení případ žalobkyně, bylo by přiznání osvobození popřením jeho smyslu. V jejím případě totiž není žádost o osvobození činěna z důvodu finanční tísně, která by jí ve svém důsledku znemožňovala přístup k soudu, nýbrž z důvodu optimalizace nákladů, ke které musí žalobkyně vzhledem k množství vedených řízení přistoupit. Městský soud dodal, že jeho úvahy nejsou v rozporu se zásadou práva na přístup k soudu, nýbrž oprávněným regulativem soudního systému vycházejícím z účelu institutu osvobození od soudních poplatků. Účelem osvobození od soudních poplatků není snazší cesta k uplatnění nároku u soudu ve smyslu ekonomické optimalizace možných nákladů. Pokud je žalobkyně přesvědčena o oprávněnosti svého nároku, necht' náklady na soudní poplatek vynaloží s výhledem

jeho navrácení v případě úspěchu ve věci. Dále soud ocitoval část z odůvodnění rozsudku NSS čj. 6 Ads 102/2008 - 65.

[5] Na závěr městský soud dodal, že vzhledem k vyjádření žalobkyně k záměru soudu podat návrh na přikázání věci jinému soudu, v němž uvedla, že jí nejsou známy žádné skutečnosti svědčící o podjatosti senátu 7 Ca městského soudu, nepostupoval soud dle § 9 odst. 1 s. ř. s. a věc nepředložil Nejvyššímu správnímu soudu. Členové tohoto senátu sami dospěli k závěru, že jejich funkční příslušnost k městskému soudu neznamená sama o sobě existenci poměru soudců k věci či účastníkům řízení, pro který by byl dán důvod pochybovat o jejich nepodjatosti. Žalovaným navíc v daném případě nebyl městský soud.

II.

Stručné shrnutí argumentů obsažených v kasační stížnosti

[6] Proti usnesení soudu o zamítnutí návrhu na přiznání osvobození od soudních poplatků podala žalobkyně (dále jen „stěžovatelka“) dne 18. 6. 2009 kasační stížnost, v níž požádala o osvobození od soudních poplatků a ustanovení advokáta pro řízení o kasační stížnosti. Stěžovatelka namítá, že pokud měl soud pochybnosti o věrohodnosti či úplnosti jí tvrzených skutečností, měl je odstranit postupem dle § 37 odst. 5 o. ř. s. Rozhodování soudu je bezprostředním důsledkem stížnosti na průtahy v řízení podané stěžovatelkou. Stěžovatelka namítá, že ve věci rozhodoval podjatý (vyloučený) senát. Z obsahu usnesení plyne, že soud přezkoumal věc již meritorně, neboť činí vývody o tom, jak měla stěžovatelka postupovat v předmětném správním řízení. Přitom však bagatelizuje nedodržení zákonné lhůty, což stěžovatelka považuje za příznačné vyjádření strannosti účastníkovi sporu (žalovanému). Dále namítá, že si soud opatřuje důkazy mimo rámec zákona, kdy důkazní prostředky vymezuje § 52 odst. 1 s. ř. s. a § 120 a násl. o. s. ř. ve spojení s § 64 s. ř. s. Poukazuje rovněž na tom, že chování členů senátu 7 Ca je zneužitím práva a výkonem práva v rozporu s dobrými mravy. Jestliže v únoru 2009 nebylo možno dle sdělení soudu sestavit specializovaný senát z důvodu vyloučení soudců, jen stěží se mohly poměry následně změnit tak, aby ke dni vydání napadeného usnesení přestali být soudci senátu 7 Ca vyloučení z projednávání této věci. Když tedy existovaly důvody vyloučení soudců, nepovažuje stěžovatelka za náhodu, že den po podání stížnosti na průtahy v řízení si to soud se svým vyloučením náhle rozmyslel.

[7] V přípisu ze dne 10. 8. 2009 stěžovatelka doplňuje, že kasační stížnost proti usnesení městského soudu podává z důvodu dle § 103 odst. 1 písm. c) s. ř. s., neboť ve věci rozhodovali vyloučení soudci. Rovněž sděluje, že ohledně předsedy senátu Mgr. Aleše Sabola se obrací na orgány činné v trestním řízení s podnětem k prošetření podezření ze spáchání trestného činu zneužití pravomoci veřejného činitele, neboť v jeho postupu při zjišťování skutečností týkajících se majetkových poměrů stěžovatelky se měl dopustit zákonem nepresumovaného excesu, který není úřední činností soudu ve smyslu § 121 o. s. ř.

[8] V doplnění ze dne 31. 12. 2009 stěžovatelka navrhuje, aby NSS přerušil řízení do doby, než rozšířený senát téhož soudu rozhodne ve věci sp. zn. 1 As 23/2009. Domnívá se, že její případ je obdobný věci předložené rozšířenému senátu, neboť rovněž dědické právo (obdobně jako nemovitosti) nelze okamžitě zpeněžit. Zamítnutí návrhu na osvobození od soudních poplatků by pro ni mohlo znamenat značnou překážku při uplatnění jejích práv u soudu. Otázka, zda stěžovatelka odmítla dědictví, neměla v době rozhodnutí o zamítnutí žádosti o osvobození od soudních poplatků žádný význam, neboť v té době bylo dědické řízení zastaveno a pouze vypraviteli pohřbu byl vydán majetek nepatrné hodnoty. Dosud nebylo pravomocně rozhodnuto, že jde o majetek zůstavitelky, jehož by mohla být stěžovatelka

„potencionální dědičkou“. Vážné pochybení shledává stěžovatelka v tom, že městský soud získal údaje o úmrtí matky stěžovatelky a vzniku dědického práva stěžovatelky v rozporu se zákonem. Stěžovatelka je přesvědčena, že je jediným účastníkem řízení vedených u správních soudů ČR, kde soud zjišťoval skutečnosti týkající se rodičů účastníka a zda je potencionálním dědicem. Za tím účelem podala stěžovatelka žádosti o informace u všech krajských soudů a navrhuje, aby NSS řízení přerušil do doby, než stěžovatelka obdrží požadované informace. Stěžovatelka takto hodlá prokázat, že došlo ke zneužití soudní moci, neboť zjištění soudu nejsou skutečnostmi známými soudu z jeho úřední činnosti. Jediným důvodem, proč jí soud přestal po 4 letech osvobozovat od soudních poplatků, je, že se domáhá náhrady nemajetkové újmy dle zákona č. 82/1998 Sb. způsobené nezákonnými rozhodnutími městského soudu a jeho nesprávným úředním postupem. Náhlé neosvobození není výkonem nezávislé rozhodovací činnosti, ale trestáním vedeným snahou zabránit stěžovateli v přístupu k soudu, a tedy eliminovat možné další nároky dle zákona č. 82/1998 Sb. za nezákonná rozhodnutí orgánů státní moci.

[9] Vyjádření žalovaného ke kasační stížnosti nebylo vyžádáno, neboť se jedná o věc týkající se výlučně a osobně stěžovatelky.

III.

Právní hodnocení Nejvyššího správního soudu

[10] Kasační stížnost je důvodná.

[11] Nejvyšší správní soud se nejprve zabýval námitkou zmatečnosti řízení před městským soudem [důvod dle § 103 odst. 1 písm. c) s. ř. s., **III.A.**], posléze námitkami, že se městský soud dopustil vad řízení, které mohly mít vliv na zákonnost rozhodnutí [důvod dle § 103 odst. 1 písm. d) s. ř. s., **III.B.**] a na závěr přihlédl k nepřezkoumatelnosti napadeného rozhodnutí pro nedostatek důvodů [důvod dle § 103 odst. 1 písm. d) s. ř. s., **III.C.**].

[12] K návrhu stěžovatelky na přerušení řízení o kasační stížnosti NSS uvádí, že rozšířený senát zdejšího soudu se ve věci sp. zn. 1 As 23/2009 zabývá otázkou výkladu § 36 odst. 3 s. ř. s. Stěžovatelka však v kasační stížnosti neuplatnila námitku, která by směřovala proti posouzení této právní otázky městským soudem. Nejvyšší správní soud je důvody kasační stížnosti vázán, nejedná se přitom o otázku, k níž by byl povinen přihlédnout i bez návrhu (§ 109 odst. 3 s. ř. s.). Rovněž návrh na přerušení řízení do doby, než stěžovatelka obdrží informace týkající se praxe při posuzování žádostí o osvobození od soudních poplatků, o něž požádala krajské soudy, nemá souvislost s námitkami stěžovatelky. Z těchto důvodů neshledal NSS návrhy stěžovatelky na přerušení řízení o kasační stížnosti za opodstatněné a kasační stížnost bez odkladu projednal.

III.A.

Zmatečnost řízení před městským soudem

[13] Stěžovatelka uplatnila v kasační stížnosti námitku, že senát 7 Ca ve složení Mgr. Sabol, Mgr. Tojner a Mgr. Sklenář, který o žádosti o osvobození od soudních poplatků rozhodl, je podjatý a měl být z projednávání věci vyloučen.

[14] Nejvyšší správní soud ze soudního spisu zjistil, že stěžovatelka byla městským soudem připisem ze dne 10. 2. 2009 informována o tom, že v této věci nelze pro vyloučení všech soudců zařazených do úseku správního soudnictví sestavit specializovaný senát a že věc bude předložena dle § 9 odst. 1 s. ř. s. NSS (č. l. 23). Stěžovatelka na tento přípis reagovala dne 11. 2. 2009 sdělením, že jí nejsou známy důvody, pro které by měli být vyloučeni soudci specializovaných

senátů městského soudu. Dne 18. 6. 2009 bylo stěžovatelce doručeno usnesení, které je předmětem tohoto řízení o kasační stížnosti. Téhož dne stěžovatelka vznesla námitku podjatosti proti Mgr. Sabolovi, Mgr. Tojnerovi a Mgr. Sklenářovi. Členové senátu 7 Ca se k námitce vyjádřili tak, že jim nejsou známy žádné skutečnosti, které by zakládaly důvod pochybnosti o jejich nepodjatosti.

[15] Usnesením NSS ze dne 22. 7. 2009, čj. Nao 47/2009 - 78, byli Mgr. Sabol, Mgr. Tojner a Mgr. Sklenář vyloučeni z projednávání a rozhodnutí věci vedené pod sp. zn. 7 Ca 216/2008. Důvod podjatosti těchto soudců byl shledán v tom, že Městský soud v Praze vystupoval v projednávané věci jako správní orgán I. stupně. Tato skutečnost má v souladu s judikaturou NSS (např. usnesení ze dne 29. 2. 2008, čj. Nad 4/2008 - 47) za následek vyloučení všech soudců specializovaných správních senátů daného soudu. V návaznosti na citovaný právní názor předložil následně městský soud věc znovu NSS s návrhem na její přikázání jinému soudu dle § 9 odst. 1 s. ř. s. Usnesením ze dne 5. 11. 2009, čj. Nad 21/2009 - 114, byla věc přikázána Krajskému soudu v Praze, neboť všichni soudci specializovaných senátů Městského soudu v Praze jsou z projednání této věci vyloučeni.

[16] Je tedy nepochybné, že o návrhu na osvobození od soudních poplatků rozhodovali soudci, u nichž byly dány důvody pro vyloučení z důvodu podjatosti. Po vydání napadeného usnesení došlo k jejich formálnímu vyloučení z projednávání věci. Důvod, na jehož základě lze pochybovat o nepodjatosti soudců, je nutno spatřovat v tom, že jsou přiděleni k Městskému soudu v Praze, který je současně správním orgánem I. stupně, proti jehož postupu při vyřizování žádosti o poskytnutí informací podala stěžovatelka stížnost k žalovanému. Existující pracovněprávní vztah mezi těmito soudci a městským soudem (správním orgánem I. stupně) vyvolává důvodné pochybnosti o jejich nepodjatosti. Městský soud nejprve oznámil stěžovatelce, že všichni soudci tohoto soudu jsou vyloučeni pro podjatost a bude dán návrh na přikázání věci jinému soudu. Poté co stěžovatelka sdělila, že jí nejsou známy žádné důvody pro vyloučení soudců městského soudu a pro delegaci věci jinému soudu, soud pokračoval v projednávání věci a vydal rozhodnutí ohledně návrhu na přiznání osvobození od soudních poplatků. Takový postup městského soudu je značně nekonzistentní. Je třeba důrazně poukázat na to, že otázka vyloučení soudců pro podjatost není vázána na vyjádření stěžovatelky, ale musí být v prvé řadě zkoumána samotnými soudci (§ 8 odst. 3 s. ř. s.). Soudce je vyloučen z projednávání věci z důvodů dle § 8 odst. 1 s. ř. s. bez ohledu na to, zda s vyloučením účastníci souhlasí či nesouhlasí.

[17] Nelze přijmout ani druhou část argumentace Městského soudu, že ve sporu nevystupuje jako žalovaný Městský soud v Praze. Městský soud je povinnou osobou, na níž se stěžovatelka obrátila s žádostí o poskytnutí informací. Ministerstvo spravedlnosti ve sporu vystupuje jakožto nadřízený orgán soudu, který rozhodl o stížnosti dle § 16a zákona o svobodném přístupu k informacím. Právní názor, který by Městský soud v Praze vyjádřil z pozice správního soudu, by byl závazný nejen pro žalovaného, ale i správní orgán I. stupně, tedy opět Městský soud v Praze.

[18] Napadené usnesení tedy vydali vyloučení soudci. Dále se proto Nejvyšší správní soud musel zabývat otázkou, zda rozhodnutí o návrhu na osvobození od soudních poplatků není úkonem, který nesnese odkladu. Takovýto typ úkonů totiž mohou činit i vyloučení soudci (§ 8 odst. 3 věta první s. ř. s.). Dle komentářové literatury se úkony, které nesnesou odkladu, vyznačují tím, že jejich neprovedení by mohlo zmařit účel celého řízení (viz Vopálka, V. - Mikule, V. - Šimůnková, V. - Šolín, M. *Soudní řád správní. Komentář*. 1. vydání, C. H. Beck, Praha 2004, s. 19). Rovněž civilistická komentářová literatura k analogickému ustanovení § 15 odst. 1 věta druhá o. s. ř. uvádí, že neodkladnými úkony jsou jen ty, které je třeba dokončit, aby předchozí

činnost soudu nebo účastníků nebyla zmařena. Soudce tak může dokončit (uzavřít) protokol o jednání, zajistit důkaz dle § 78 o. s. ř., rozhodnout o návrhu na nařízení předběžného opatření podle § 102 o. s. ř. apod. (Bureš, J. - Drápal, L. - Krčmář, Z. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 7. vydání, C. H. Beck, Praha 2006, s. 54).

[19] Ve smyslu uvedených premis není rozhodování o návrhu na osvobození od soudních poplatků úkonem, který nesnese odkladu ve smyslu § 8 odst. 3 věty první s. ř. s. Soud vzal v úvahu, že dle § 56 odst. 1 s. ř. s. se návrhy na osvobození od soudních poplatků vyřizují přednostně. Toto ustanovení však nelze chápat tak, že by tento typ rozhodování nesnesl odkladu. Pouze se jím vyjadřuje prioritita při vyřizování jednotlivých napadlých věcí. Případná prodleva s rozhodnutím o tomto typu návrhu do doby vyřešení otázky vyloučení soudců (či příkázání věci jinému soudu) stanoveným procesním postupem nemá za následek zmaření samotného účelu řízení. Potřebné neodkladné úkony je soud oprávněn činit i tehdy, pokud dosud nerozhodl o návrhu na osvobození od soudních poplatků. Časová prodleva nejde ani k tíži účastníků řízení, neboť do doby rozhodnutí o tomto návrhu neběží lhůta k podání žaloby (§ 35 odst. 8 s. ř. s.). Dále dokud soud nerozhodne o návrhu na osvobození od soudních poplatků, nemůže být řízení zastaveno pro nesplnění poplatkové povinnosti. Dle judikatury NSS je dokonce nezbytné, aby v případě zamítnutí návrhu na osvobození od soudních poplatků byl žalobce znovu vyzván k zaplacení soudního poplatku a za tím účelem mu byla poskytnuta nová náhradní lhůta (viz rozsudek NSS ze dne 26. 1. 2006, čj. 1 As 27/2005 - 87, a ze dne 19. 11. 2008, čj. 1 As 75/2008 - 77, všechna zde cit. rozhodnutí NSS jsou přístupná na www.nssoud.cz).

[20] Soud tedy uzavírá, že rozhodování o návrhu na osvobození od soudních poplatků není takovým úkonem, u něhož by bylo možno nadřadit zájem na rychlosti rozhodování z důvodu jeho neodkladnosti nad zájem nestranného výkonu soudní moci. Přiměřená časová prodleva, která je dána nezbytností posoudit vyloučení soudců z projednávání a rozhodování ve věci postupem dle § 8 odst. 3 či 5 s. ř. s., nevede ke zmaření účelu samotného soudního řízení a nemá za následek ani zkrácení účastníků tohoto řízení na jejich právech.

[21] Tato námitka je proto důvodná. Již tento důvod by sám o sobě postačoval ke zrušení napadeného usnesení, Nejvyšší správní soud však z důvodů procesní ekonomie nad rámec nezbytně nutného posoudil též další kasační námitky stěžovatelky.

III.B.

Vady řízení s vlivem na zákonnost

[22] Stěžovatelka v kasační stížnosti namítá, že pokud měl městský soud pochybnosti o věrohodnosti a úplnosti potvrzení o osobních, majetkových a výtěžkových poměrech stěžovatelky, měl je odstranit postupem dle § 37 odst. 5 o. s. ř. (jak stěžovatelka zdůraznila vykřičníkem). Občanský soudní řád ovšem neobsahuje § 37 odst. 5. Stěžovatelka má patrně na mysli § 37 odst. 5 s. ř. s. Dle toho ustanovení je soud povinen vyzvat účastníka řízení k opravě nebo odstranění vad podání a stanovit mu k tomu lhůtu. Uvedený postup se použije na podání, která neobsahují zákonem předepsané náležitosti. Návrh stěžovatelky na osvobození od soudních poplatků však obsahoval všechny zákonem stanovené náležitosti, a proto neměl městský soud důvod postupovat dle § 37 odst. 5 s. ř. s. Tento postup neslouží k odstraňování pochybností soudu o věrohodnosti a úplnosti předkládaných tvrzení, které vyjdou najevo při meritorním posuzování návrhu. Nevěrohodnost či neúplnost tvrzení stěžovatele ohledně existence předpokladů pro osvobození od soudních poplatků vylučuje, aby bylo žádosti vyhověno (viz rozsudek NSS ze dne 26. 8. 2009, čj. 1 As 39/2009 - 88). Tato námitka stěžovatelky je tedy nedůvodná.

[23] Stěžovatelka dále v kasační stížnosti spekuluje, že přestala být naráz osvobožována od soudních poplatků z toho důvodu, že požaduje po státu náhradu nemateriální újmy na základě zákona č. 82/1998 Sb. Z formulace těchto spekulací nelze dovodit, že by je stěžovatelka jednoznačně zamýšlela jako kasační námitku. NSS proto jen krátce poukazuje na rozsudek tohoto soudu ze dne 26. 8. 2009, čj. 1 As 39/2009 - 88, který se rovněž vztahuje k osvobození od soudních poplatků a v němž se soud zabýval principem předvídatelnosti soudních rozhodnutí. Zdejší soud zde dospěl k závěru, že soud se může odchyliť od právního hodnocení jiného obdobného případu téhož žalobce, jestliže došlo ke změně rozhodných skutečností. Podmínkou takového odchylení je, že soud ve svém pozdějším rozhodnutí transparentně a podrobně vysvětlí důvody, které ho k tomu vedly. Toto argumentační břemeno, které tíží soud, zamezuje svévolnému rozhodování a libovůli (bod 20 tamtéž). Odůvodnění napadeného usnesení lze považovat za podrobné. Městský soud v něm transparentně ozřejmil všechny své úvahy, které vyústily ve vydání předmětného usnesení.

[24] Stěžovatelka konečně napadá postup městského soudu, který si měl v rozporu se zákonem opatřit informace o úmrtí matky stěžovatelky a dědickém řízení po této zůstavitelce.

[25] Nejvyšší správní soud ze soudního spisu zjistil, že městský soud požádal Okresní soud v Opavě a Okresní soud v Olomouci o sdělení, pod jakou spisovou značkou je projednáváno dědictví po zůstavitelce paní Ing. E. P. a v jakém stádiu se věc nalézá (č. l. 30). Okresní soud v Opavě sdělil, že předmětné dědické řízení je vedeno u tohoto soudu pod sp. zn. 30 D 358/2008 a jeho vyřízení byla pověřena soudní komisařka JUDr. H. K. (č. l. 33). Ve spise je dále založena kopie přípisu JUDr. K. ze dne 21. 5. 2009 zasláného městskému soudu k věci vedené pod sp. zn. 7 Ca 94/2008. Přílohou přípisu je protokol o předběžném šetření sepsaný Okresním soudem v Olomouci dne 6. 6. 2008, protokol o provedení důkazu před dožádaným soudem výsledkem účastníka ze dne 25. 8. 2008, protokol o jednání ze dne 6. 10. 2008, usnesení Okresního soudu v Opavě ze dne 21. 11. 2008, sp. zn. 30 D 358/2008, protokol o jednání ze dne 9. 2. 2009, návrh na zahájení dědického řízení ze dne 18. 3. 2009. Z odůvodnění napadeného usnesení je patrné, že městský soud považuje informace o dědickém řízení po matce stěžovatelky za skutečnosti jemu známé z úřední činnosti, aniž by ovšem bylo upřesněno, v rámci jaké úřední činnosti se městský soud s těmito skutečnostmi seznámil. Ještě podstatnější pak je, že tyto skutečnosti nebyly předmětem dokazování, stěžovatelka nebyla s předmětnými listinami ze strany soudu seznámena a ani jí nebylo dáno na vědomí, že soud má v držení jejich kopie a hodlá z nich vycházet při posuzování návrhu stěžovatelky na osvobození od soudních poplatků.

[26] Při posuzování návrhu na osvobození od soudních poplatků nepochybně platí, že ohledně naplnění předpokladů pro vyhovění návrhu (§ 36 odst. 3 s. ř. s.) leží důkazní břemeno na žadateli, soud tyto skutečnosti nezjišťuje z úřední povinnosti (srov. rozsudek NSS ze dne 25. 1. 2005, čj. 7 Azs 343/2004 - 50). To ovšem nikterak nebrání tomu, aby soud zohlednil vedle tvrzení žadatele i jiné okolnosti, o nichž má poznatky, popř. aby za účelem řádného zjištění skutkového stavu provedl důkazy, které žadatel nenavrhol (§ 52 odst. 1 s. ř. s.). Skutečnosti rozhodné pro posouzení věci se zpravidla zjišťují dokazováním. Existují však dva okruhy skutečností, na nichž lze založit rozhodnutí i bez dokazování. První okruh představují skutečnosti obecně známé (tzv. notoriety), druhý okruh pak skutečnosti známé soudu z jeho úřední činnosti (§ 121 o. s. ř. ve spojení s § 64 s. ř. s.).

[27] Jak v případě tzv. notoriety, tak skutečností známých z úřední činnosti se má za to, že se jedná o objektivizované, do jisté míry nesporné skutečnosti. Účastníci řízení nicméně mohou svými tvrzeními popírat obsah notoriety a skutečnosti známé soudu z úřední činnosti, mohou navrhopat provedení důkazů za účelem prokázání svých odlišných tvrzení. Civilistická judikatura k otázce použití skutečností známých soudu z jeho úřední činnosti dospěla k závěru,

že „je nutné, aby účastníci řízení byli s takovými – soudem uvažovanými – skutečnostmi v řízení seznámeni, aby se k nim mohli vyjádřit či případně předložit důkaz je vyvracející; i poznatek soudu o tzv. úředně známé skutečnosti totiž nemusí být správný. Je též nezbytné, aby soud, jenž vzal v úvahu skutečnosti úředně známé a nadto na nich založil své rozhodnutí ve věci, náležitě vyložil v odůvodnění rozhodnutí, ze které jeho konkrétní úřední činnosti či postupu jsou mu takové skutečnosti známé, jak se o nich dozvěděl [...]“. V závislosti na povaze úředně známé skutečnosti pak soud musí též eventuálně uvést, je-li opravdu známá všem členům senátu, jednal-li a rozhodoval-li soud v této podobě (rozsudek NS ze dne 9. 7. 2008, sp. zn. 28 Cdo 1885/2008, přístupný na www.n soud.cz).

[28] Výše cit. právní názor Nejvyššího soudu je přiměřeně aplikovatelný i v soudním řízení správním. Je tomu tak proto, že na základě § 64 s. ř. s. se i v soudním řízení správním přímo užije § 121 o. s. ř. Soud rovněž zvážil, zda soudní řízení správním nevykazuje natolik významné procesní odlišnosti, že by bylo nutno dospět k odlišnému právnímu názoru. Dospěl přitom k závěru, že tomu tak není. Soudní řád správním umožňuje, aby ve stanovených případech bylo rozhodnuto ve věci bez jednání (zejména § 51 a § 76 odst. 1). Dále stanoví, že dokazování provádí soud pouze při jednání (§ 77 odst. 1). Zdánlivě by tedy bylo možno dospět k závěru, že jestliže se skutečnosti známé soudu z jeho úřední činnosti nedokazují, je možno z nich bez dalšího vycházet a rozhodnout ve věci na jejich podkladě bez jednání. To by mělo za následek, že se účastník řízení nedozví o záměru soudu vycházet z konkrétních skutečností, které jsou soudu známy z jeho úřední činnosti. Takto si ostatně příslušná procesní ustanovení patrně vyložil i městský soud, což se zrcadlí v jeho postupu v daném případě. Právě prezentovaný náhled na věc je však nesprávný.

[29] Jestliže soud rozhoduje o věci samé bez jednání, je nezbytné, aby účastníci řízení měli k dispozici všechny podklady, ze kterých bude soud při samotném rozhodování vycházet, resp. mohli rozumně předpokládat, že z určitých skutečností soud vycházet bude. Účastníci totiž mohou legitimně očekávat, že budou soudem dotázáni, zda určitý dokument vyžaduje jejich specifické vyjádření (srov. rozsudek NSS ze dne 6. 12. 2007, čj. 2 Afs 91/2007 - 90). Judikatura NSS tedy požaduje, aby byly účastníkům řízení známy všechny skutečnosti, z nichž bude soud ve svém rozhodnutí vycházet. Dále je třeba polemizovat rovněž s tezí, že skutečnosti známé soudu z jeho úřední činnosti se nikdy nedokazují. Jak již soud uvedl (viz bod [27] shora), lze prostřednictvím dokazování vyvrátit či pozměnit prvotní domněnku soudu o obsahu nebo významu skutečnosti známé soudu z jeho úřední činnosti. Pokud účastník řízení nemůže dle okolností dané věci rozumně předpokládat, že určitá skutečnost známá soudu z úřední činnosti bude tímto soudem použita v jeho rozhodnutí, musí soud účastníka o této skutečnosti informovat a poskytnout mu možnost se k ní vyjádřit. Neseznámí-li soud účastníka s touto skutečností, upře tím právo účastníka vyjádřit se k takovéto skutečnosti, uplatnit odlišná tvrzení a navrhnout provedení důkazů k prokázání svých odlišných tvrzení. Takovýto postup je proto v rozporu s ústavním zákazem překvapivých rozhodnutí, resp. ústavním požadavkem, aby rozhodnutí bylo pro účastníky předvídatelné (srov. k těmto ústavněprávním požadavkům spravedlivého procesu, vyplývajícím z č. l. 38 odst. 2 věty první Listiny základních práv a svobod, např. náleží sp. zn. I. ÚS 777/07 ze dne 31. 7. 2008).

[30] V situaci, kdy se účastník dozví, že městský soud vycházel ze skutečností známých jemu z jeho úřední činnosti, až z odůvodnění rozhodnutí soudu, může tyto skutečnosti činit spornými teprve v kasační stížnosti (to je ostatně případ stěžovatelky). Dokazování by se v takovém případě přeneslo do řízení o kasační stížnosti, což je však stěžejní slučitelné (byť ne nepřipustné) s povahou tohoto řízení jakožto řízení o mimořádném opravném prostředku. Přitom stěžovatelka v kasační stížnosti snáší významné námítky, které by mohly dle okolností eventuálně vést k přehodnocení skutečností, z nichž městský soud vycházel bez dokazování dle § 121 o. s. ř. ve spojení § 64 s. ř. s.

[31] Pokud proto soud hodlá zahrnout do svého rozhodnutí skutečnosti, které jsou mu známé z jeho úřední činnosti, aniž by účastníci řízení mohli aplikaci takovýchto skutečností s ohledem na okolnosti dané věci rozumně předpokládat, musí s těmito skutečnostmi nejprve seznámit účastníky řízení a poskytnout jim dostatečný prostor k tomu, aby mohli prostřednictvím svých tvrzení učinit tyto skutečnosti spornými a navrhnout za tím účelem provedení důkazů. Jestliže městský soud takto nepostupoval, zatížil své řízení vadou, která mohla mít vliv na zákonnost rozhodnutí. Tato námitka je tedy rovněž důvodná.

III.C.

Nepřezkoumatelnost rozhodnutí městského soudu

[32] Městskému soudu je dále třeba vytknout (srov. cit. právní názor v bodech [27] až [28] shora), že v odůvodnění napadeného usnesení nevedl, ze které jeho konkrétní činnosti či postupu jsou mu prezentované skutečnosti známé a jak se o nich dozvěděl. Jestliže tak neučinil, není možné přezkoumat, zda se vskutku jedná o skutečnosti známé městskému soudu z jeho úřední činnosti ve smyslu § 121 o. s. ř., a tedy zda soud postupoval v souladu se zákonem, když z nich vychází, ačkoliv o nich nevedl dokazování. To činí usnesení městského soudu v této části nepřezkoumatelné pro nedostatek důvodů, k čemuž přihlédl NSS z úřední povinnosti (§ 109 odst. 3 s. ř. s.).

[33] Obecně je třeba souhlasit se stěžovatelkou, že jen stěží si lze představit, že by Městskému soudu v Praze byly z jeho úřední činnosti známy skutečnosti o dědickém řízení po matce stěžovatelky, které je vedeno u Okresního soudu v Opavě. Poznatky, které získá soud na základě dožádání jiného soudu, nelze považovat za skutečnosti známé z úřední činnosti ve smyslu § 121 o. s. ř. Postup městského soudu, který skutečnosti známé Okresnímu soudu v Opavě z jeho úřední činnosti (resp. z úřední činnosti jeho soudní komisařky) pojal za skutečnosti známé městskému soudu, byl patrně motivován snahou o hospodárnost a rychlost řízení. Takovéto extenzivní chápání skutečností známých soudu z jeho úřední činnosti je však dvojsečné. Jeho odvrácenou stranou by totiž bylo, že městský soud by nesl procesní odpovědnost za zohlednění všech pro danou věc relevantních skutečností známých jakémukoliv ze soudů České republiky z jejich úřední činnosti. Představa, že městský soud má poznatky vztahující se k projednávané věci, které vyplývají ze soudních spisů všech soudů v ČR, je vskutku iluzorní, a proto i z tohoto důvodu je namíste zvolit restriktivní chápání skutečností známých soudu z jeho úřední činnosti. Soud totiž nemá na výběr, zda ke skutečnosti známé jemu z jeho úřední činnosti přihlédne či nikoliv, nýbrž je povinen tak učinit vždy, a to i bez návrhu účastníka řízení (srov. Bureš, J. - Drápal, L. - Krčmář, Z. a kol. práce cit. v bodě [18], s. 578). V opačném případě by odpovídal za nedostatečné zjištění skutkového stavu věci. Při extenzivním chápáním skutečností známých soudu z jeho úřední činnosti by se zásada projednací, ovládající soudní řízení správní, *de facto* přeměnila v zásadu vyšetřovací.

IV.

Závěr a náklady řízení

[34] Nejvyšší správní soud na závěr podotýká, že vzhledem ke specifické povaze napadeného usnesení netrval na zaplacení soudního poplatku za kasační stížnost ani na zastoupení stěžovatelky advokátem (viz k tomu detailně rozsudek NSS ze dne 24. 10. 2007, čj. 1 Afs 65/2007 - 37).

[35] Nejvyšší správní soud s ohledem na výše uvedené dospěl k závěru, že kasační stížnost je důvodná, a proto dle § 110 odst. 1 s. ř. s. zrušil napadené usnesení městského soudu. Věc vrací k dalšímu řízení Krajskému soudu v Praze, jemuž byla věc přikázána usnesením NSS ze dne 5. 11. 2009, čj. Nad 21/2009 - 114, které nabylo právní moci dne 18. 11. 2009. V dalším řízení je krajský soud vázán právním názorem vysloveným Nejvyšším správním soudem v tomto rozsudku (§ 110 odst. 3 s. ř. s.).

[36] V novém rozhodnutí krajský soud rozhodne také o náhradě nákladů řízení o této kasační stížnosti (§ 110 odst. 2 s. ř. s.).

Poučení: Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 10. února 2010

JUDr. Josef Baxa
předseda senátu